

Preek Exodus 32:1-14
Ontmoetingskerk, Haarlem Schalkwijk, 2 april 2017
Ds T.G. van der Linden

Gemeente van Christus,
De geschiedenis van het gouden kalf,
Exodus 32, is als een inktvlek,
een zwarte bladzijde in de Bijbel.
Zoals er telkens weer zwarte bladzijden zijn geweest.
In de geschiedenis van Europa,
in de burgeroorlogen van dit moment
IS in Syrië
de segregatie in Amerika,
de apartheid in Zuid-Afrika, de slavernij,
Srebrenica, het demasqué van Lance Armstrong...

Bijzonder is, dat dit hoofdstuk überhaupt in de Bijbel staat.
Dat de eindredacteuren van de Tora en de Pentateuch
het niet hebben weggelaten,
niet hebben uitgegomd,
zoals wij misschien geneigd zouden zijn te doen;
maak je een fotoboek,
zet je alleen de mooie dingen er in.
Bijzonder is het dat ook de priesterkringen,
de Levieten in het voetspoor van de grote Aäron
dit verhaal niet hebben weggemoffeld.
Aäron, die een dubieuze rol speelt.
We zullen er nog precies naar kijken.

We kunnen in ieder geval vaststellen
dat het de Heilige Geest behaagd heeft
ook dit hoofdstuk op te nemen
in de Heilige Schrift.
Ter lering dan zeker.
Als een spiegel en waarschuwing.
Van je fouten kun je leren.
Van je fouten moet je leren.
En zo kan het kennelijk gaan
op je tocht door de woestijn van het leven.
Dat boosheid en ongeduld,
jaloezie en misleiding
je van het rechte pad kunnen trekken.
Van het rechte pad,
waarvan we net nog zongen met Psalm 105:
'Komt, zingt de HEER en laat ons blijde
Zijn glorieijke naam belijden.

(laten wij) zijn wet betrachten en voortaan
volständig op zijn wegen gaan!’
Maar zie.
Soms slaat de klad erin.
Als roest en schimmel.
Soms slaat liefde om in onverschilligheid,
trouw in ontrouw.
Soms is er zoveel ongeduld, woede en paniek,
dat het vertrouwen in de ander taant en wegebt.
Het volk vertrouwt niet meer op de terugkeer van Mozes.
Daarom dringt het op rond Aäron
met een merkwaardig verzoek:
‘Maak ons goden, die voor ons uitgaan’.
Het volk wil uiteindelijk een gouden stierkalf,
een echte Baäl – een echt afgodsbeeld,
maar de formuleringen en het credo daaromheen
‘Maak ons goden, die voor ons uitgaan’
heel het vocabulaire herinnert
aan Gods weg met het volk.
Aan de dienst des HEREN.
Aan de bevrijding uit Egypte,
de wolkkolom des daags
en de vuurkolom des nachts.
‘Maak ons goden, die voor ons uitgaan.’

Dat kan Baäl niet.
Baäl is geen trekgod.
Hij is de god van de vruchtbaarheid.
Van de vitaliteit
en de verheerlijking van de natuur.
Baäl brengt je nergens,
is geen God van de geschiedenis.
is niet bij machte om met je mee te gaan
zoals Adonai, de God van Israel,
de God van Abraham,
de God van Izak
en de God van Jakob,
zoals de HEER zich aan Mozes bekend maakte
in Exodus 3, ook bij de Horeb.

Baäl is de god van pakken wat je krijgen kunt.
Van bovenmatige vruchtbaarheid,
kinderoffers en verheerlijkte levenskracht,
zinnebeeldig uitgedrukt
in de prostitutie rond de Baaltempels
gewijde palen en het sterke stierkalf.

Ja, de formuleringen van het verzoek van het volk aan Aaron
verraden dat het volk nog niet los van God is,
maar een scheut van de baälsdienst
als bij verboden vrucht in het paradijs
wil integreren in het eigen geloof –
wat niet gaat, want het kalf heeft wel poten,
maar lopen kan het niet.
Het zal nooit iets worden tussen die twee
boer zoekt vrouw zonder resultaat:
tussen God die met je mee gaat
op de weg door de woestijn,
tussen de HEER die voor je uitgaat
als Schepper en Bevrijder
en een verheerlijking van het leven
van geld en goed,
bloed en bodem
ras en geslacht
die tijdelijk blinken in de zon
een heel volk in vervoering brengen,
of het nu Duitsers, Serviërs of Israëlieten zijn,
maar het loopt uit op een drama en een nachtmerrie.

Hoeveel voorbeelden moeten we nog noemen?
De verleiding van het gouden kalf?
Het gouden kalf: dat is spreekwoordelijk
bezeten worden door je bezit,
zelf de toekomst naar je toe willen trekken
denk aan doping in de topsport,
graiende bestuurders en bankiers
hebzuchtige beleggers
machtsdronken politici
verslaafde kansspelers, en zo meer.
Mijn man heeft een garage met een oldtimer
en is dag en nacht met die wagen in deweer.
verwaarloost zijn vrouw en zijn gezin
want hij moet poetsen dat het blinkt...

Wanneer zal de wereld moe zijn
van de dans rond het gouden kalf?
Van het nalopen van goden,
van succes en rijkdom, trends en topics
- maar zie, het zijn geen goden.
Helpen kunnen ze je niet.
Ze hebben oren, maar horen niet,
Ze hebben een mond, maar spreken niet
spot Psalm 115,
en op het eind stort heel het kaartenhuis ineen.

‘Aäron nu zei tot hen: ruk alle gouden ringen af
die in de oren van uw vrouwen,
uw zonen en uw dochters zijn
en breng ze hier.’
Ik maak mij sterk dat hij dacht:
dat zullen ze niet doen.
Zo kan ik het tij keren.
Dat zullen ze er niet voor over hebben.
Hun eigen, moeizaam verworven sieraden,
het Egyptische goud,
het loon voor hun slavenarbeid,
door de HEER aan hen geschonken
in die laatste nacht –
dat zullen ze er niet voor over hebben!

Maar jawel hoor:
‘Toen rukte het gehele volk de gouden ringen
die in hun oren waren af,
en brachten ze aan Aäron.’
Twee opmerkingen:
Aäron had nooit mee moeten gaan.
Aaron had er nooit aan moeten beginnen.
Je had er nooit aan moeten beginnen.
Roken, beleggen, alcohol, doping, drugs.
Zwartsparen, die burenruzie...
Want op een gegeven kun je niet meer terug.
Op een gegeven moment neemt het je mee
en gaat het je overheersen.

Tweede opmerking:
Hoe sterk is de kracht van het kwaad!
Hoe vaak is niet gedacht dat het kwaad te keren viel
met een paar omleidingen,
met een paar maatregelen,
een andere plattegrond in de klas
een paar lichtbewappende troepen
een paar gesprekken.
Maar zie: Aäron is bij lange na niet in staat
om het volk tot bedaren te brengen
om de geest terug in de fles te krijgen!

Tegen wil en dank wordt Aaron meegezogen
in een enthousiasme dat het zijne niet is.
Dat valt op te maken uit de tekst:
hij laat wel een gouden stierkalf maken
van het omgesmolten goud,
de tekst zegt zelfs dat hij dat eigenhandig doet,

maar het vervolg is dan
dat *het volk* en niet Aaron,
die in zijn afgoderij
ergens probeert trouw te blijven aan Mozes
en aan de God van Israel
zoals soms in oorlogssituaties mensen gedwongen
werden en worden om mee te doen met het regime
maar een mentaal voorbehoud blijven maken
om voor zichzelf een smalle marge van verzet te creëren:
het is niet Aaron, maar het volk dat zegt,
als het gouden kalf klaar is:
'Dit is uw god, Israël,
die u uit het land Egypte heeft gevoerd'.
Weer die merkwaardige vermenging.
Dat stuitende syncretisme.
De geloofsbelijdenis vermengd met een afgodsbeeld.

Zuivere afgoderij is makkelijker herkenbaar.
De mengvormen zijn het ergst.
Ik denk aan de bekende propagandafoto van Hitler,
eind jaren dertig, waarbij hij deemoedig de kerk verlaat
en een kruis precies boven zijn hoofd zweeft.
En aan de kruizen uit die dagen,
Ingetekend in een hakenkruis.
De vermenging van ras en evangelie,
van belijdenis, bloed en bodem.
De mengvormen zijn het ergst.
En het gevaarlijks, want meeslepend.
Als druppels gif kunnen ze onder de huid kruipen.
Als je aan je wandaden een schijn van heiligheid meegeeft
voor jezelf. Ja, ik spaarde zwart voor mijn dochter,
niet voor mezelf. Als je meent te staan,
maar bezig bent te vallen.

Wie kan het tij dan nog keren?
Aaron die erin meegezogen wordt...
Wie heeft de dapperheid en het lef
om NEE te zeggen, tegen anderen en tegen zichzelf?
Wie staat open voor correctie,
in deze veertig dagen van nuchterheid en bezinning?
Van NEE zeggen en vrij worden
van verslavingen en misleiding?

De tekst wijst opnieuw op Aaron.
Aaron die op een gegeven moment tot zichzelf komt
en het niet langer kan aanzien.
Aaron kan het niet hebben

dat het volk het beeld van een gegoten kalf
aanziet voor de HEER,
vermengd met de dienst des HEREN.
Aaron bouwt dan een tegenaltaar.
Als een soort protestant avant la lettre!
organiseert hij de tegenreligie,
de ware religie.
'Toen Aaron dat zag, bouwde hij daarvóór een altaar
en riep uit: Morgen is er een feest voor de HEER!
En dan worden er de volgende dag
inderdaad brandoffers en feestoffers gebracht,
en gaat het volk eindelijk zitten om eten en te drinken.
De dappere Aaron weet het volk zo
tijdelijk tot bedaren te brengen.

Intussen speelt zich op de berg
een tweede drama af,
tussen de HEER en Mozes.
De HEER die alles gehoord en gezien heeft,
de hardnekkigheid en verdorvenheid van het volk
rondom het gouden kalf
en vast besloten is om het volk weg te vagen.
Maar dan springt Mozes in de bres
voor Aaron en het volk
en vraagt aan de HERE God:
'u hebt dit volk toch niet uitgeleid uit Egypte,
om hen te doden in de bergen
en hen van de aardbodem te vernietigen?
Laat toch uw brandende toorn varen,
Gedenk toch aan Abraham, Izak en Jacob
en hun nakomelingen als de sterren aan de hemel.'
En dan laat God zich ompraten en vermurwen
op het gebed en het pleidooi van Mozes;
een paar hoofdstukken verder
wordt er zelfs een nieuw verbond gesloten
met nieuwe wetten.

Aaron wordt nog wel op het matje geroepen
en het volk gestraft als Mozes terugkeert van de berg,
maar niet vernietigd.
Het zal Gods barmhartigheid voortaan
bezingen en verhalen.
Zoals ook wij daarvan zingen en spreken.
In de naam van Jezus,
die voor ons bidt aan de rechterhand van God
en op de berg der verheerlijking voor ons pleit.
Meer dan Mozes is hier.

Jezus vult aan wat aan het optreden van Mozes ontbreekt.
Jezus vervult de weg van Israël
de wet en de profeten.

Veertig dagen en veertig nachten
is hij in de woestijn en wijst hij ons de weg ten leven.
De weg van Gods geboden en beloften.
De weg van Gods barmhartigheid,
die geen afgodendienst verdraagt,
en waarvan wij het lichtend spoor volgen
in een wereld
waarin de dans om het gouden kalf nog niet ten einde is.
In een wereld waarin zelfbehoud
en de verheerlijking van de vrije markt
goud beloven
maar vloeken met de noodzakelijker opdracht
om de vluchteling op de vangen
en de vreemdeling te herbergen,
de wees en de weduwe
die niet het kind van de rekening mogen worden.

Laten wij geen nieuwe zwarte bladzijden schrijven
maar ook in ons persoonlijk leven volharden
op de weg van de Heer
en nu voortaan
volständig in zijn wegen gaan.

Amen.